

АМСТЕРДАМСЬКА МЕНОНІТСЬКА СЕМІНАРІЯ

У статті подано короткий нарис процесу створення та особливостей функціонування менонітської семінарії в м. Амстердам. Досліджено вплив семінарії на становлення освітніх менонітських традицій в Нідерландах. Виявлено причини створення освітнього навчального закладу та його роль в житті конгрегацій менонітів Нідерландів.

Ключові слова: меноніти, освіта, Менонітська семінарія, Нідерланди, Амстердам.

В статье представлен краткий очерк процесса создания и особенностей функционирования менонитской семинарии в Амстердаме. Исследовано влияние семинарии на становление образовательных менонитских традиций в Нидерландах. Определены причины создания образовательного учебного заведения и его роль в жизни конгрегаций меннонитов Нидерландов.

Ключевые слова: меннониты, образование, Меннонитская семинария, Нидерланды, Амстердам.

Der Artikel stellt einen kurzen Überblick über den Prozess der Schöpfung und Merkmale des Funktionierens des mennonitischen Seminars in Amsterdam vor. Der Einfluss des Seminars auf die Bildung von pädagogischen mennonitischen Traditionen im Land wurde untersucht. Die Gründe für die Errichtung der Bildungseinrichtung und ihre Rolle im Leben der mennonitischen Gemeinden der Niederlande werden bestimmt.

Schlagwörter: Mennoniten, Ausbildung, Seminar, Niederlande, Amsterdam.

The article presents a brief analyses of the process of creation and features of the Mennonite Amsterdam seminary's functioning.

By the eighteenth century in the Netherlands, clerics and pastors were elected to positions without taking into account their level of theological training, which, by the way, carried their conscientious service without financial reward. However, the conditions for the development of the Mennonite congregations at that time, namely the rather active eradication of the border between the spiritual Mennonite and secular world outlook, the intense fraternization with the representatives of other Protestant denominations, contributed to the need to establish a higher educational institution for the special preparation of future Mennonite pastors. In addition, the Dutch Mennonites became educated people. They occupied key positions in the Dutch society by the 18th century, playing a leading role in cultural life, in particular in institutions, journalism. This meant that now they needed educated leaders who could lead more motivated preaching. Their faith differed from the Transformed approach with its anti-dogmatism and placed the emphasis on the Bible as the final truth.

Due to the fact that the Mennonites in the Netherlands led a more luminous life than their brothers in other countries, the seminary provided an opportunity to train not only highly educated specialists, but first and foremost Mennonite pastors, whose main task was to preserve religious traditions from direct admission from other religions.

The peculiarities of the educational program of the seminary, the introductory campaign, the main problems encountered by the educational institution were established. It is also noted that the Theological Mennonite Seminary was associated with the theological faculty of the University of Amsterdam and existed predominantly on the donations of individual congregations, as well as charity Mennonites funds.

Keywords: Mennonites, education, Mennonite Seminary, Netherlands, Amsterdam.

В менонітській етноконфесійній спільноті навчання, виховання й релігія мають надзвичайно потужний зв'язок, а також значення для представників громади, оскільки ці компоненти виступають як носії і транслятори тих національно-духовних особливостей, цінностей, традицій, які були та залишаються надзвичайно важливими для менонітських конгрегацій. Метою статті є розгляд історії виникнення, процесу становлення та безпосередньої роботи Амстердамської менонітської семінарії, яка, починаючи з XVII ст. стала чи не єдиним осередком вищої спеціалізованої пасторської освіти для менонітських конгрегацій Нідерландів.

Особливий інтерес з заявленої теми представляють праці Д. Кассела [2], Р.Фрідмана [4], К. Веделя [15], С. Бендера [1], К. Дюка [3], М. Гардера [6] тощо, які в своїх працях подали досить ґрунтовний матеріал відносно історії менонітських громад Європи, їх культури, звичаїв, традицій виховання та освіти дітей. В деяких з цих робіт висвітлено особливості функціонування менонітської семінарії в Амстердамі.

Для підготовки менонітських проповідників в Амстердамі була створена менонітська богословська семінарія, яка знаходилася у зв'язку з богословським факультетом Амстердамського університету. Цей навчальний заклад має довгу істо-

рію становлення та розвитку. До XVIII ст. в нідерландських громадах священнослужителі та пастори обиралися на посади без урахування їхнього рівня богословської підготовки, які, до речі, несли свою сумлінну службу без фінансової винагороди. Однак умови тогочасного розвитку менонітських конгрегацій, а саме досить активне стирання меж між духовним менонітським та світським державним світоглядом, інтенсивне братання з представниками інших протестантських конфесій сприяли необхідності створення вищого навчального закладу для спеціальної підготовки майбутніх пасторів-менонітів [8].

За давньою традицією, Амстердам був релігійно толерантним містом, де здійснювалась підготовка пасторів різних протестантських течій. В 1634 р. ремонстранти¹ вирішили заснувати власну богословську семінарію [20]. Міська влада охоче погодилася на цей проект, але за умови створення зв'язку між семінарією та діючим Амстердамським університетом, з метою певного дистанційного спостереження за етноконфесіями [21]. Тобто, спочатку студент мав прослухати курси історії та філософії в університеті, а потім поступати вчитися до профільної семінарії. Таким чином держава отримувала певний контроль над освітнім процесом протестантів.

До початку XVII ст. в менонітських конгрегаціях в місцевих школах викладали проповідники. До середини століття була здійснена спроба вдовольнити інтерес менонітів до науки (який був частково навіяний досягненнями епохи Просвітництва в Європі) шляхом вибору на посаду викладачів найбільш освічених чоловіків, переважно лікарів. Але голландські менонітські громади все одно зменшувалися в своїй кількості та були на межі релігійної асиміляції, що зокрема пояснювалося надмірною відкритістю конгрегацій до світського державного життя [3].

У зв'язку з цим в 1675 році в Харлемі відбулася зустріч представників «Waterlander Societeit» («Вотерлендського товариства») – тринадцятьох менонітських конгрегацій Нідерландів. Делегати мусили вирішити низку питань, серед яких найважливішими були: створення вищого освітнього закладу для підготовки майбутніх священнослужителів, питання про оплату праці пастора, а також питання опіки над вдовами та сиротами в громадах [9, р.27].

Конгрегації Роттердаму і Лейдену, які найбільше були відкриті новим європейським впливам, пропонували створити семінарію. На цій зустрічі Ян ван Ранст, проповідник Роттердамської

менонітської громади Вотерлендського товариства, висловив серйозну занепокоєність відсутністю висококваліфікованих пасторів в громадах. Він запропонував Галену Абрахаму де Хаану з Амстердаму (лікаря та авторитетному менонітському проповіднику) здійснити спробу підготовки навчальної програми майбутніх пасторів [1]. Конгрегація Харлему виступала проти подібної ідеї, вважаючи, що наукова діяльність є зайвою для проповідника, і лише релігійні догмати повинні мати провідну роль у світогляді менонітів. Головна проблема щодо освіти майбутніх пасторів повністю вирішена не була, зокрема, не були виділені навчальні приміщення та персонал майбутніх закладів [13].

В 1680 році священнослужителі Амстердаму і громада Торен прийняли резолюцію, яка надала де Хаану завдання теологічно підготувати декілька молодих людей для служіння, що стало початком створення інституту професійного пасторства [19]. Голландські меноніти вперше почали отримувати свою власну богословську освіту. Гален Абрахам де Хаан створив невелику спеціалізовану бібліотеку, де почав проводити факультативні заняття для молодих менонітів, які хотіли пов'язати своє майбутнє з проповідуванням. Але цей освітній експеримент безпосередньо менонітського спрямування тривав лише до смерті Галена Абрахама в 1706 р. Після його смерті молоді студенти знов були змушені вивчати богослов'я в семінарії ремонстрантів, з якими відчували найбільше релігійне догматичне споріднення [12].

Протягом трьох наступних десятиліть громади існували без власних навчальних закладів. Згодом братання менонітів з ремонстрантами поступово призводило до асиміляції їх догматів та богословських трактувань. Перспектива втрати власної релігійної самобутності робила ідею створення окремої менонітської семінарії як ніколи актуальною.

В 1735 р. рада Амстердамської громади та конгрегації Торен знову закликали менонітів співпрацювати у процесі створення навчального закладу богословської підготовки [6]. Однак ідея щодо створення семінарії першопочатково не набула одноголосної підтримки. Була зроблена лише спроба створення союзу парафій, які мали бути відповідальними за нову семінарію. Але інтерес до проекту з боку парафій був досить низьким через небажання духовних пасторів делегувати частину своїх повноважень новоствореному освітньому об'єднанню. Тому згодом тільки шість громад були представлені на засіданні щодо дано-

¹ Найбільш радикальна течія, яка виникла в XVII ст. в ковенантському русі Шотландії; представники течії виступали за захист пресвітеріанської церкви, встановлення теократичного режиму і повний розрив з королем, роялістами та «інгейджерями».

го питання. І врешті, на нараді було прийнято рішення відносно заснування семінарії, яка відкрилася виключно на кошти самих менонітів. Було вирішено, що навчальний заклад мав не тільки надавати освіту пасторам, але й шукати їм робочі місця. Семінарія мала платити субсидії місцевим церквам, які давали роботу її випускникам. Таким чином, з цієї події було чітко окреслено спеціалізацію названого вищого навчального закладу, яка визначалась наступним чином: «Навчання та підготовку компетентних студентів для подальшої кар'єри проповідників в менонітських конгрегаціях». Семінарія офіційно заручилась підтримкою Амстердамського університету та його богословського факультету, як це робили раніше її ремонстранти [11, р. 32].

Головою семінарії був призначений професор Тьєрк Нівенхейс (1735–1759), а «другим професором» для підготовки проповідників (в сучасному розумінні – «проректором») призначено одного з активних релігійних діячів громади – Петруса Шмідта [10]. За сприяння Нівенхейса було створено окремий фінансовий резерв для облаштування навчального закладу меблями та шкільним приладдям, а також для видачі зарплати викладачам та стипендій для 6–8-х найкращих студентів [7].

Навчальна діяльність семінарії проходила на університетському рівні. Для того, щоб вступити до навчального закладу, майбутній студент мав скласти іспити та пройти співбесіду – до семінарії допускався студент, який добре володів сучасними на той період європейськими мовами – французькою, німецькою та англійською, а також орієнтувався (хоча б на початковому рівні) в латині та грецькій мовах [18]. Для зарахування до семінарії молоді меноніти повинні були скласти вступний іспит зі знання Біблії та ораторського мистецтва. Крім того, вони мали представити медичну довідку та рекомендацію від священників своїх конгрегацій. Тільки після цього пошукач зараховувався до списку семінаристів [10, р. 342]. Після отримання допуску до Семінарії студент мусив провчитися в університеті Амстердаму протягом трьох років.

В університеті вивчалися такі курси як Старий Заповіт (на івриті), Новий Заповіт (на грецькій), філософія, церковна історія, історія догматики та історії нехристиянських релігій та філософської етики. Завершення трирічного університетського курсу було необхідною умовою для подальшого проходження богословського курсу в менонітській Семінарії.

Дворічне навчання в Семінарії включало в себе такі предмети, як християнське вчення про віру і моральність, історію менонітів. Необхідно було провести низку практичних досліджень в області теології; прослухати лекції з філософії,

вивчати природничі науки (математику, фізику тощо). Обладнання для лабораторних досліджень студентів забезпечувала церковна рада. Студентам виплачувалася стипендія в розмірі приблизно 600 гульденів на рік [2, с. 45]. До занять допускалися й представники інших конфесій [10]. 1780 р. вважається «золотою епохою семінарії», на яку припав найбільший фінансовий розквіт навчального закладу, після якого почався поступовий занепад [9, р. 152].

Згодом професора Нівенхейса на посаді голови семінарії змінив Хьєр Остербан (1761 – 1785 рр.), а потім - Герріт Хесселінк (1786 – 1811) [4, р. 146]. Обидва ректори стикалися з однією й тою ж самою проблемою – недовіком фінансування навчального закладу, яке після 1781 р. суттєво погіршилося. Семінарія зверталася за додатковим фінансуванням до діючих освітньо-культурних менонітських фондів, і деякі з них відгукувалися на допомогу. Зокрема, «Товариство з поширення знань і створення християнської релігії», відкрите в 1778 р. Пітером Тейлором ван дер Хюлстом [8, с. 45].

Пітер Тейлор ван дер Хюлст був нащадком Томаса Тейлора, який в 1580 р. втік з Англії в Голландію, де він пізніше одружився на дівчині з Фландрії. Після того, як Хюлст з дружиною оселилися в Харлемі, вони обидва приєдналися до місцевої менонітської церкви [14]. Пітер, який став заможним підприємцем, постійно надавав кошти у фонд підтримки менонітської освіти. Він вважав, що не тільки меноніти, але й уряд Нідерландів повинен здійснювати фінансову підтримку освітніх закладів тих протестантських громад, які приносять користь державі, і в першу чергу, менонітам. Хюлст також заснував музей історії природи, до якого він передав колекцію цінних книг і картин [4, р. 82].

Інша благодійна організація, яка намагалась допомагати семінарії, («Maatschappij tot Nut van t'Algemeen» («Товариство для суспільного блага»)) була створена в 1784 р. завдяки зусиллям пастора Яна Ньюенхайзена; його сина (лікаря) Міхаеля Ньюенхайзена та ще двох членів менонітських громад – А. Дж. Хоекстра і А. Х. ван Гелдера. Засновники писали в своїх правилах, що а ні політика, а ні догматична релігія не повинні стати на перешкоді діяльності фонду, який є міжконфесійним утворенням. Але при цьому католики все ж ніколи в ньому не брали участь [15, с. 114].

З точки зору дослідника М. Гардера, цей фонд був одним з найбільш успішних і перспективних організацій подібного типу в Європі. Першим проектом, який здійснив фонд, стала фінансова підтримка школи в Харлемі. Його кошти також сприяли створенню нового початково-освітнього закладу для бідняків в районі Ріпердастрат. У

1791 р. фонд створив бібліотеки для бідних, а потім ощадні банки [17].

Однак нерегулярних фінансових вливань з благодійних фондів було не достатньо для повноцінного функціонування семінарії. Криза настала під час головування в семінарії професора Г. Хесселінка. Керівництво семінарії вже не було спроможним самостійно матеріально підтримувати заклад, тому з'явилась нагальна потреба звернутися за допомогою до інших конгрегацій, що власне виявилось першочерговим приводом до проведення «Генеральної конференції», яка відбулася 21–22 серпня у 1811 р. [3, р. 143]. На засіданні були присутні 50 менонітських конгрегацій. Результатом проведення конференції стало створення «Allgemeene Doopsgezinde Societeit» («Загального Вірохрещенського Союзу»). Цю організацію Герард Сміт називає «найбільш значною подією в історії голландських менонітів в першій половині XIX століття», оскільки товариство об'єднало всі голландські громади, взяло на себе відповідальність і контроль над освітньою діяльністю менонітської семінарії, а також здійснювало допомогу бідним громадам за рахунок підвищення заробітної плати пасторам Союз складався з п'яти членів, які обиралися менонітською громадою Амстердаму [4, р. 146].

З 1827 р. викладацький штат навчального закладу Семінарії був збільшений до чотирьох вчителів. Жінкам не дозволялось викладати аж до 1904 року [16]. Завдяки діяльності Семінарії, до 1850 р. практично всі парафії менонітів отримали пастора з академічною підготовкою [9].

Отже, Амстердам став єдиним місцем в Європі, де меноніти заснували заклад вищої теологічної освіти. Для менонітів Голландії вища освіта стала можливістю підвищення рівня знань у представників громади та збереження релігійної самобутності серед інших релігійних протестантських громад та офіційної церкви в Нідерландах. Саме в цьому навчальному закладі змогли поєднатися та співіснувати релігійні та світські світогляди менонітів Нідерландів.

Отже, Амстердам став єдиним місцем в Європі, де меноніти заснували заклад вищої теологічної освіти. Для менонітів Голландії вища освіта стала можливістю підвищення рівня знань у представників громади та збереження релігійної самобутності серед інших релігійних протестантських громад та офіційної церкви в Нідерландах. Саме в цьому навчальному закладі змогли поєднатися та співіснувати релігійні та світські світогляди менонітів Нідерландів.

Бібліографічні посилання

1. **Bender, H. S.** Church and state in mennonite history / H. S. Bender // The Mennonite Quarterly Review. – April, 1939. – № 2. – P. 83 – 103.

2. **Cassel, D. K.** History of the Mennonites [Електронний ресурс] / D. K. Cassel. – Philadelphia : D.K. Cassel, 1888. – 450 p. – Режим доступу: <http://archive.org/details/historymennonit00cassgoog>

3. **Dyck, C. J.** An introduction to Mennonite History: a popular history of the Anabaptists and the Mennonites / C. J. Dyck. – Pennsylvania: Herald Press, 1981. – 457 p.

4. **Friedman, R.** Spiritual changes in European Mennonitism, 1650-1750 / R. Friedman // The Mennonite Quarterly Review. – Vol. 15, 1941. – P. 33 – 45.

5. **Gingerich, M.** Elementary Education / M. Gingerich // Mennonite encyclopedia: in 4 vol. – Hillsboro, Kansas: Mennonite Publication House, 1955 – 1959. – Vol. 2. – P. 181–183.

6. **Harder, M. S.** The Origin, Philosophy and Development of Education Among the Mennonites [Електронний ресурс] / M. S. Harder. Unpublished Doctoral Dissertation. Los Angeles, CA: The University of Southern California, 1949. – Режим доступу: <http://digitallibrary.usc.edu/cdm/ref/collection/p15799coll26/id/410042>

7. **Horst, I. B.** The Mennonites in Amsterdam / I. B. Horst // Mennonite life. – July, 1952. – P. 113 – 114.

8. **Ijntema, J.** The Mennonites of the Netherlands / J. Ijntema // The Mennonite Quarterly Review. – January, 1937. – № 1. – P. 24 – 33.

9. **Koolman, J.** Zijpp Nanne van der. Amsterdam Mennonite Theological Seminary / J. Koolman, Nanne van der Zijpp // The Mennonite Encyclopedia: in 4 vols. – Hillsboro, Kansas: Mennonite Publication House, 1955 – 1959. – Vol. I. – P. 108–110.

10. **Philips, D.** Enchiridion or Hand Book of the Christian Doctrine and Religion, compiled (by the grace of God) from the Holy Scriptures for the benefit of all lovers of the Truth [Електронний ресурс] / D. Philips; translated by A. B. Kolb. – Elkhart, Ind.: Mennonite Pub. Co., 1978. – 539 p. – Режим доступу:

https://sites.google.com/site/loavesnfish2/Hand-Book_Dietrich-Philips.htm?attredirects=0

11. **Steiner, A.** The mennonite church and the education of Her Youth / A. Steiner // The Mennonite Quarterly Review. – July, 1927. – № 3. – P. 54 – 59.

12. **Urry, J.** Wealth and Poverty in the Mennonite Experience: Dilemmas and Challenges / J. Urry // Journal of Mennonite Studies. – Vol. 27, 2009. – P. 11 – 40.

13. **Verheyden, A. L.** An introduction to the history of the Mennonites in Flanders / A. L. Verheyden // The Mennonite Quarterly Review. – April, 1947. – № 2. – P. 51 – 63.

14. **Waltner, E.** The Anabaptist conception of the church / E. Waltner // The Mennonite Quarterly Review. – January, 1951. – № 1. – P. 5 – 17.

15. **Wedel, C. H.** Sketches from church history for Mennonite schools / C. H. Wedel. – Newton, Kansas, 1920. – 134 p.

16. **Wiebe, W.** The Story of a Church / W. Wiebe // Mennonite life. – January, 1952. – P. 11–13.

17. **Брандтсма, Я. А.** Менно Симонс из Витмарзума [Електронний ресурс] / Я. А. Брандтсма; пер. с нем. Г. Велька. – К. : Киевская Евангелистская Церковь Меннонитов, 1985. – 90 с. – Режим доступу: <http://www.pukhovachurch.org.ua/library/Library/History/Menno%20Simons%20iz%20Vitmarzuma.htm>

18. История религии / ред. И. Н. Яблокова. – Издание второе, исправленное и дополненное. – М. : Высшая школа, 2004. – Т. 2. – 680 с.

19. Менно Симонс и анабаптисты. Сборник / ред. С. В. Санников. – Штайнхаген, «Samenkorn», 2012. – 448 с.

20. **Сімонс, М.** Задовільна інструкція «Як всі благочестиві батьки, відповідно до Писання, повинні управляти, виправляти і виховувати власних дітей в благочестивому, добропорядному житті» [Електронний ресурс] / Menno Simons. Life, writings, doctrine, images and links. – Режим доступу: <http://www.mennosimons.net/completewritings.html>

21. **Шатохіна-Мордвинцева, Г. А.** История Нидерландов / Г. А. Шатохіна-Мордвинцева. – М. : Дрофа, 2007. – 510 с.